

AUPA 2001.

(ARHITEKTURA I URBANIZAM PANČEVA)

ZAKLJUČCI I PREPORUKE AUPA 2001.

Na tradicionalnom stručnom skupu arhitekata i urbanista AUPA- arhitektura i urbanizam Pančeva 2001, održanom 13. decembra 2001. godine, nakon debate u okviru ovogodišnje teme "Planiranje po meri" učesnici su se složili oko više tematski definisanih zaključaka koje upućuju stručnoj, profesionalnoj, političkoj i građanskoj javnosti u vidu sledećih preporuka:

1. ULOGA PLANIRANJA U OKVIRU REFORMSKIH DRUŠTVENIH PROCESA

Urbanističko i prostorno planiranje treba da predstavlja integralni deo reformske društvene prakse, celovito usklađen sa osnovnim vrednosnim intencijama i institucionalnim konceptima savremenog, evropski orijentisanog, demokratskog i građanskog društva, pravne države i tržišne ekonomije. U takvom kontekstu, njegova dominantna uloga treba da bude, između ostalog, i nepristrasna i stručna podrška razvojnim, ekonomskim, socijalnim i političkim procesima i svim njihovim legitimnim akterima, posebno u domenu odlučivanja o uređenju i korišćenju prostora. Planiranje treba da doprinese ekonomskoj propulzivnosti, produktivnoj i efektivnoj ravnoteži razvojnih konflikata, socijalnoj stabilnosti i pravičnosti i ekološkoj odgovornosti u prostoru. Planiranje prostora ne može biti dovoljno smisleno i efikasno kao parcijalna praksa izvan ekonomskog i socijalnog planiranja.

2. MERA PLANIRANJA I LEGITIMNA DRUŠTVENA DIVERSIFIKACIJA

Realna, prihvatljiva i efikasna mera planiranja je ona koja se konstituiše kroz demokratsku proceduru odlučivanja u pogledu praktičnog definisanja javnog interesa i razvojnih ciljeva, kao i hijerarhije prioriteta koji predstavljaju okosnicu urbanog razvoja gradske zajednice. To znači da će i načelna i konkretna mera planiranja biti prihvatljiva onoliko koliko podstakne, uvaži, uključi i zadovolji što veći broj učesnika, odnosno aktera urbanog razvoja u njihovim pravima, potrebama i interesima. Meru planiranja valja tražiti unutar interesno sve osvešćenijeg, raslojenijeg, raznovrsnijeg i konfliktnog društvenog ambijenta kojeg čine različita profitno orijentisana preduzeća, brojne socijalne grupe,

državne institucije, političke partije, nevladine organizacije i drugi, interesno sve više suptilno profilisani subjekti. Njihova legitimnost u svakom demokratskom društvu, državi i njenom sistemu planiranja ne može biti sporna.

S druge strane, mera planiranja kao *de iure* administrativna i regulatorna delatnost, treba da se zasniva na raspoloživim i realno dostupnim resursima za implementaciju planskih odluka i koncepcija. Ove resurse je neophodno permanentno unapređivati, paralelno stručnim pregnućima i dometima.

Konačno, razumno i racionalno definisana mera planiranja, naspram načelnih "potreba" i "želja", uslovljena je stvarnim i ograničenim potencijalima prostora i u najvećoj meri ekonomskim mogućnostima društva, države i zajednica, odnosno tržišnih aktera. Izvan ovih okvira, planiranje može da izgubi svoj smisao i (p)ostane otuđen, samodovoljan, neodgovoran i preskup birokratski monopol, sa rđavim posledicama za sve aktere, i danas i u budućnosti.

3. ZAKODONAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR, POLITIČKO ODLUČIVANJE, GRAĐANSKA JAVNOST I POZICIJA STRUKE

Od zakonodavnog okvira očekuje se da kreira jednostavan, transparentan, operativno upotrebljiv i efikasan sistem planiranja i planova, sa čvrstim i jasno određenim minimumom ograničavajućih proceduralnih i drugih elemenata. Zakonodavna osnova planiranja, građenja i korišćenja prostora ne sme da bude u koliziji sa legislativom i regulativom svog pravnog okruženja. Istovremeno, ona treba da bude prilagođena objektivnim mogućnostima stručne i administrativne delatnosti na svim nivoima i u različitim sredinama, da eliminiše mogućnosti zloupotrebe i narušavanja ključnih vrednosti društva, urbanih zajednica i razvojnih resursa i da obezbedi adekvatno učešće svih zainteresovanih subjekata.

U tom smislu, neophodno je da se procesi odlučivanja i zakonski i organizaciono regulišu tako da se najšira građanska javnost - ali i građanska odgovornost - učine prisutnijim i presudnijim u poslovima planiranja i korišćenja prostora. Potrebno je naći i omogućiti prihvatljivu proporciju između često oprečnih kategorija kao što su javna participacija s jedne i efikasnost planerskih i drugih procedura s druge strane.

Pozicije i uloge stručnjaka - planera i urbanista - objektivno ne mogu biti ni ekskluzivne ni uniformne. One su veoma različite, često i međusobno suprotstavljene, shodno diversifikaciji interesa u društvenoj strukturi i različitim stručnim angažmanima. Planiranje jeste monopol države, ali stručnost i znanje planera su sasvim disperzni. Otuda i kroz zakonska rešenja i novi institucionalni okvir planiranja treba podržati tržišno i socijalno utemeljenu konkurentnost, ali i odgovornost stručnih potencijala u različitim formama planerske delatnosti, ne dovodeći u pitanje potrebu za sistemom profesionalnih licenci, ali ni stvarne (kao jedino objektivno referentne) efekte pojedinačnog stručnog rada i "proizvoda".

4. ULOGA, PRIHVATLJIVOST I UČINKOVITOST PLANOVA I IMPLEMENTACIONE MOGUĆNOSTI PRAKSE

Sami po i za sebe, planovi nisu, niti treba da budu jedini instrumenti upravljanja razvojem u prostoru, niti jedini stručni "proizvod". Ukoliko nisu podržani i koordinirani sa drugim, mnogobrojnim instrumentima razvojne politike i odlučivanja, oni predstavljaju varljivu utopiju, strukovnu blamažu, neefektivan trošak i administrativnu barijeru kao izvoriste manipulacije i korupcije. Iako je to nužno - ali i teško izbeći - nije dobro da planska dokumentacija bude roba planerskih kuća, institucija ili pojedinaca, niti da robuje bilo kom parcijalnom interesu, uključujući i stručni. Ona ispunjava svoju osnovnu društvenu ulogu tek ukoliko se realizuje kao višestruko i raznostrano prihvatljiva koncepcijska razvojna osnova. Realizacija planova i tzv. "planskih rešenja" neće biti moguća ili će biti nedopustivo manjkava ukoliko ne bude usklađena sa operativnom politikom javnih prihoda i rashoda,

5. DOKTRINARNO USMEREN STRUČNI KONTEKST PLANIRANJA

Dominantnu i na različite načine prihvaćenu, razvijanu i kodifikovanu stručnu (i ne samo stručnu) okosnicu planiranja i građenja danas predstavlja doktrina održivog razvoja. Čini se da je ona u načelu van spora, iako su iskustva u poslednjoj deceniji u različitim sredinama često veoma oprečna, štaviše sasvim zavisna pre svega od nivoa ekonomske razvijenosti. Zato je logično očekivati da će mera "održivosti" našeg planiranja biti određena i mogućnostima da se principi održivog razvoja primene na lokalne prilike. U tom smislu, stručni kontekst planiranja treba da izbegne nekritičku, pa otuda i "neumerenu" i neselektivnu interpretaciju principa održivog razvoja, neprilagođenu okolnostima lokalne ekonomije, socijalnog poretka i nedovršenih i nedovoljno stabilnih društvenih institucija. To se posebno odnosi na problematiku fizičkog planiranja i urbane forme. Urbana forma je složena rezultanta brojnih faktora i procesa, a njen kontinuitet i transformacije ne treba da budu presudno i nasilno usmeravani isključivo formalnim obrascima koji su u velikoj meri doktrinarna - u ekstremnom smislu i "modna" - baština urbanista i arhitekata.

Umesto toga, nužno je istražiti raznovrsnije pravce i obrasce planiranja i urbane forme koji su dovoljno adaptabilni na konkretne prostore, zajednice i uslove, a koji, istovremeno, nisu oprečni principima održivosti kao globalne razvojne doktrine. Utoliko pre što su ovi principi i iz njih izvedeni kriterijumi i standardi, često presudni, štaviše uslovljavajući faktori za uključivanje Srbije u brojne regionalne i evropske integracione okvire.

6. ISTRAŽIVANJA, EDUKACIJA, INFORMACIJE I TEHNOLOŠKA PODRŠKA PLANIRANJU

Istraživački rad u celini, posebno urbanističke i urbanološke studije, su u poslednje dve decenije kod nas su veoma zanemareni i potisnuti na marginu pojedinačnih interesovanja i pregnuća. Neophodno ih je ponovo afirmisati kao deo planiranja, metodološki osvežen i unapređen i mnogo više usmeren na neposrednu primenu u procesu planiranja, političkog i investicionog odlučivanja, u tokove socijalne komunikacije i javne debate. Planovima i projektima treba da prethode, različite studije koje unapred i same po sebi ne garantuju kvalitet planova i projekata ili drugih odluka, ali se oni bez njih lišavaju odgovarajuće, svakako potrebne argumentacije i transparentije.

U prilog ovakvom zalaganju ide i činjenica da je za svako odlučivanje ili intervenciju u prostoru od najveće važnosti karakter i upotreba informacija. Njihovo prikupljanje i obrada ima svoju cenu, koja se može racionalizovati primenom tehničke, posebno elektronske infrastrukture i razvijanjem kriterijuma selekcije vrste informacija. Ipak, postoji velika disproporcija između ulaganja u tehniku i vremena utrošenog na bavljenje samim informacijama s jedne i šireg stručnog obrazovanja s druge strane. I iz ovog razloga je poželjno pomeriti težište sa ekstenzivne informatike na intenzivnu edukaciju planera. Njihovo znanje je potrebno osvežiti podukom iz inoviranog ekonomskog, pravnog, socijalnog i medijskog domena, da bi mogli bolje da razumeju i vlastitu poziciju i svoje partnere u procesima i procedurama planiranja i građenja. Istovremeno, od planera se očekuje da i sami edukuju svoju okolinu pa i da na taj način doprinesu podeli odgovornosti za prostore i gradove unutar slojevite strukture javnosti. Mera i efikasnost planiranja zavise i od mogućnosti da ona bolje razume stvarne generičke tokove i procedure planiranja i razvoja.

7. MEĐUNARODNA ISKUSTVA, RAZMENA I INTEGRACIJE

Ni našu sredinu neće mimoći savremeni i budući globalni razvojni trendovi, imperativi i načela, sa svim povoljnim i nepovoljnim efektima. Otvaranje ka njima, između ostalog, podrazumeva i veoma mudro i neishitreno promišljanje i konstituisanje onih kriterijuma i pravila ponašanja u prostoru i sa prostorom koji u najvećoj meri odgovaraju lokalnim i regionalnim specifičnostima, potencijalima i ograničenjima, domašajima i kulturi u najširem smislu. Iako je ovo u najvećem političko i ekonomsko pitanje, naši planeri su dužni da najširoj javnosti argumentovano predoče sve izazove, različita iskustva, troškove i dobiti, alternative i potencijalne efekte odluka koji se tiču prostora i njegovih vrednosti u okolnostima i razmerama globalizacije i složenih integracionih tokova. Preduslov za to jeste intenzivnija stručna komunikacija i razmena iskustva na međunarodnom nivou, koju je potrebno institucionalno urediti i podsticati.